

Gulandom SADIKOVA,
 Toshkent Davlat agrar universiteti
 katta o'qituvchisi
 E-mail: gulandomshavkatovna.86@gmail.com
 Tel: 91-137-84-83

Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi dotsenti K.Suvanova taqrizi asosida

OLYI TA'LIM MUASSASALARI TALABALARIDA 4K MODEL KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI

Аннотация

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarga fanlarni o'rgatish bilan bir qatorda qo'shimcha qobiliyatlarni rivojlantirish haqida so'z boradi. Qobiliyatlarni ahamiyati va rivojlantirish usullari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: 4K, kreativ, konstruktiv, ijodkorlik, aloqa mahorati, kompetensiya, integratsiyalashgan, kontekstualashtirish.

АКТУАЛЬНОСТЬ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ 4K МОДЕЛИ У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация

В данной статье говорится о развитии дополнительных навыков помимо преподавания предметов в высших учебных заведениях. Описано значение способностей и методов развития.

Ключевые слова: 4K, креатив, конструктив, креативность, коммуникативные навыки, компетентность, интегрированность, контекстуализация.

THE RELEVANCE OF DEVELOPING 4K MODEL SKILLS IN STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Annotation

In this state, there is talk about the development of additional skills in addition to the teaching of subjects in university. The importance of abilities and methods of development are described.

Key words: 4K, creative, constructive, creativity, communication skills, competence, integrated, contextualization.

Kirish. Biz yashayotgan asrda axborot texnologiyalarining rivojlanishi har bir sohaga o'z ta'sirini ko'rsatib kelmoqda va yangi kasblarni paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Bunday davrda o'z kasbining yaxshi mutaxassisi bo'lish uchun bo'lajak kadrlarda soha haqidagi bilimlardan tashqari sohani rivojlantirish uchun kreativlik, vaziatni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, jamoa bilan ishlash va muloqat qilish ko'nikmalari shakllangan bo'lishi kerak. Bunday qobiliyatlarni rivojlantirish uchun ta'limda 4K modelini qo'llash samarali hisoblanadi. 4K birinchi marta o'tgan asrning o'rtalarida ma'lum bo'lgan va bugungi kunda ta'lim va kasbiy rivojlanishda faol targ'ib qilinmoqda. Unga ko'ra, zamonaviy dunyoda eng ko'p talab qilinadigan to'rtta qobiliyat: tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va jamoaviy ish (hamkorlik) rivojlantirish. Bu ko'nikmalar universaldir, ya'ni ular har qanday sohada, kasbda yoki mashg'ulotda qo'llanilishi mumkin. Shuning uchun ta'limda uning shakllanishiga etarlicha e'tibor berish juda muhimdir.

4K modeli nomi ingliz tilidagi Creativity, Critical Thinking, Communication, Collaboration so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, bu modelni qo'llash orqali talabalarning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, aloqa mahorati va jamoa bilan ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin.

Aloqa mahorati: Bugungi kunda "tarmoq" yoki "foydali aloqalar" faol rivojlanmoqda, chunki murakkab kasbiy, shaxsiy va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun inson ma'lum bir sohada o'z aloqalariga ega bo'lgan tanish odamlarning yordamiga murojaat qiladi. Bundan tashqari, ijtimoiy muloqot orqali insonning shaxsiy o'sishi va o'zini o'zi bilishi sodir bo'ladi, u o'zi va dunyo haqida yangi bilim va g'oyalarga ega bo'ladi va shaxsan boyitiladi. Bu qobiliyatni rivojlantirish uchun shaxsning barkamol rivojlanishi uchun talabalarga boshqa odamlar bilan muloqot qilishni o'rgatish kerak. Bu inson hayotining ko'p sohalarida yordam beradigan va rivojlanishi mumkin bo'lgan va rivojlanishi kerak bo'lgan mahoratdir. Talabalar muzokaralar olib borishni, murosaga borishni va konstruktiv tanqidni qabul qilishni bilishi muhimdir. Talabaning(yoki boshqa bironing) noto'g'ri xatti-harakatlari va nimaga olib kelganini muhokama qilish va uni qanday qilib boshqacha qilish mumkinligi haqida gapirish muhimdir.

Jamoaviy ish: Aloqa ko'nikmalarini rivojlantirishning mantiqiy davomi jamoaviy ishdir. Zamonaviy dunyoda bu mahorat ayniqsa talabga ega, chunki deyarli har qanday kasb u yoki bu darajada jamoaviy ishlarni o'z ichiga oladi. Shuning uchun bola turli odamlar bilan muloqot qilishni, munozarali masalalarga yechim topishni va jamoada uyg'un muloqot qilish mahoratini o'rganishi kerak.

Rivojlantirish uchun har qanday jamoaviy o'yinlarni o'ynash samarali hisoblanadi(sport, stol o'yinlari, rolli o'yinlar). Kollektiv faoliyat, shuningdek, talabalar birgalikda biror narsa qilishlari kerak: hovliga daraxt ekish, topshiriqni bajarish yoki maxsus tadbirga tayyorgarlik ko'rish.

Tanqidiy fikrlash maqsadli ravishda mushohada yuritish bo'lib, eshitgan, aytgan, ko'rgan, o'qigan va yozganlarimizni **so'roq ostiga qo'yish, tahlil qilish, talqin qilish va baholash** orqali ular haqida **xulosalar yasashga** yetaklaydi.

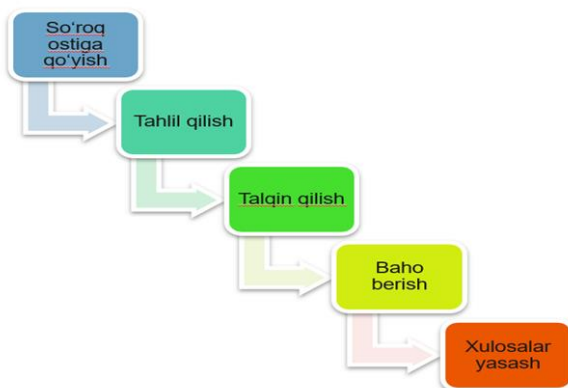
Tanqidiy fikrlash:

- O'zining fikri o'zgalar fikridan ustun ekanligini
- O'zgalar fikrining kamchiliklarini ko'rsatish
- O'zga shaxslarning kamchiligini ommaga oshkor etish
- O'zgalarni tanqid qilish emas.

Tanqidiy fikrlash bu...

- ✓ Asoslangan qarorlar qabul qilish
- ✓ O'ylash va uni yaxshilash haqida mushohada qilish
- ✓ Ta'lim, tarbiya va tajriba maxsuli
- ✓ Aqliy qobiliyat va salohiyat

Tanqidiy fikrlash quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi

Axborot miqdori tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda va zamonaviy dunyoda odam 30 yil oldingiga qaraganda kuniga 5 barobar ko'proq ma'lumotni qayta ishlashga majbur. Shu bilan birga, ishonchsiz, yolg'on va zararli ma'lumotlar miqdori ham tez o'sib bormoqda. Ushbu voqealar fonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ayniqsa muhimdir - barcha kiruvchi ma'lumotlarni so'roq qilish va his-tuyg'ularga ta'sir qilmaslik odati. Tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish murakkab jarayon hisoblanadi. Bunda ko'proq talabaga savollar berib fikrini bayon qilishiga undash kerak. Bu holat haqida qanday fikrdasiz? Nima uchun shunday deb o'ylaysiz? Bu fikrlarni to'g'ri ifodalash, turli narsalar haqida mulohaza yuritish va chuqurroq va kengroq fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ularni ma'lumot bilan ishlashga o'rgatish hamda o'qigan yoki ko'rgan narsalarini baholashni so'rash va savollar va suhbatlar yordamida voqea haqida fikr yuritishga yordam berish kerak. O'qituvchining vazifasi talabani asosiy narsani ajratib ko'rsatishga, turli manbalarni solishtirishga va chuqur tahlil orqali haqiqiy faktlarga erishishga o'rgatishdir. U ko'rgan, eshitgan yoki o'qigan hamma narsaga ko'r-ko'rona ishonmaydi, balki uni shaxsan aniqlashga, voqeaning mohiyatiga kirib borishga harakat qiladi. Bu tanqidiy fikrlashning asosidir. Sabab-natija munosabatlarini qidirish orqali talabalarni mustaqil fikr yuritishga, tahlil qilishga va xulosa chiqarishga o'rgatish mumkin.

Ijodkorlik (Kreativlik): Kreativlik- shaxsni rivojlantiruvchi kategoriya sifatida inson ma'naviyatining ajralmas qismi bo'lib, shaxsni o'z-o'zini rivojlantirish omili, shaxsiy jonbozlikning asosi, shaxs ega bo'lgan bilimlarning ko'p qirrali ekanligida emas, balki yangi g'oyalarga intilishda va o'rnatilgan stereotiplarni yangilik yaratish jarayonini isloh qilish va o'zgartirishda, hayotiy muammolarni yechish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishda namoyon bo'ladi. Kreativlik bevosita innovatsiyalar bilan bog'liq jarayondir. Negaki o'qituvchining kreativlik faoliyat yuritishi uchun, u albatta o'zining sohasidagi eng so'nggi yangiliklardan, shu bilan bir qatorda butun jamiyatdagi voqea va hodisalardan boxabar bo'lishi, innovatsion yangiliklarni o'z faoliyatida o'rinni foydalana olishi lozim. Demak, boshlang'ich sinf o'qituvchisi har qanday vaziyat, har qanday jarayon va har qanday paytda eng samarali yo'lni izlab topishi va uni amaliyotga joriy qilish orqali dars jarayonini samarali tashkil etishi, boshlang'ich sinf o'quvchilari ongiga tez, tushunarli, qulay, oson va samarali tarzda yetkazib berishi ham kreativlikning bir ko'rinishi deyish mumkin. O'qituvchining kreativligi, ushbu kreativlikning mohiyatini beruvchi ijodkorlik ustuvor xarakterga egadir. Bu esa bizning maqolamiz ob'ekti bo'lgan o'qituvchining kreativlik faoliyatining naqadar muhimligidan dalolat beradi. Yuqoridagi pedagog olimlar, ayniqsa olim **R.A.Mavlanova** tomonidan olib borilgan tatqiqotlar bilan tanishar ekanmiz, ularning barchasini umumlashtirgan holda **biz quyidagi fikrlarni e'tirof etmoqchimiz:**

1. Kreativlik o'qituvchilarni innovatorlikka undovchi pedagogik kategoriya hisoblanadi.
2. Kreativlik o'qituvchining kasbiy va shaxsiy sifatining integratsiyasidir. Chunki tabiatan qiziquvchan, intiluvchan bo'lmas ekan, o'qituvchi hech qachon ijodkorlikni namoyon eta olmaydi.
3. Kreativlik o'qituvchilarda o'z-o'zidan paydo bo'ladigan sifat emas, u o'qituvchining yangiliklarga intilishi, yangiliklarni o'zlashtirish va o'zining pedagogik faoliyatida qo'llay olish jarayonlarida duch keladigan qiyinchiliklarni yenga olishi, innovatsion yangiliklarni o'z faoliyatida faol, ijodkorona foydalana olish va o'z mualliflik g'oyalarga, echimlarni (evristik) topa olishi bilan bog'liqdir.
4. O'qituvchining kreativligining shakllanishi «ehtiyotlar, yo'nalishlar va «Men» kontseptsiya»laridan kelib chiqadi. O'qituvchining kreativlik faoliyati pedagogik faoliyatning barcha turlarida namoyon bo'lishi davr talabidir. O'qituvchining kreativlik faoliyati, avvalo, pedagogik mahorat bilan bog'liq degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Narsalarga boshqalardan farqli qarash, yangi o'ziga xos yechim va g'oyalarni ishlab chiqish, keng, global, ijodiy fikrlash qobiliyatidir. Ijodkorlik insonning intellektual va ijodiy qobiliyatlari chorrahasida tug'iladi va uni rivojlantirish mumkin. Yangi sharoitda ijodiy fikrlash eng muhim "moslashuvchan" mahoratga aylanadi, chunki ijodkor odamlar tubdan yangi qimmatbaho mahsulotlarni yaratishga va zamonaviy dunyoda juda zarur bo'lgan samarali yechimlarni topishga qodir. Ijodkorlik insonning olamga noan'anaviy tarzda qaraganida o'ziga xos fikrlash tarzi bo'lib, uni bolalikdan boshlab rivojlantirish zarur. [1]

Muammoni o'rganilganligi: Papanov N.A, Zaytseva K.S larning "Professional ta'lim talabalarida 4K kompetensiyasini shakllantirish" nomli uslubiy tavsiyasida o'qituvchilar uchun ushbu modelni amalga oshirish uchun quyidagi tavsiyalarni bergan.

Har safar talabalar topshiriqni bajarishida o'qituvchi ularni jamoada ishlashga o'rgatish imkoniyatiga ega. Talabalar bilan jamoaviy ishlashda quyidagi asosiy qoidalarga e'tibor berish kerak:

- navbat bilan gapirish va hammani tinglash;
- kiritilgan barcha takliflarni ko'rib chiqish;
- guruhdoshlarning takliflariga haqoratimiz izohlar bermaslik;
- ishni barcha jamoa a'zolari o'rtasida izchil taqsimlash;
- agar xohlasangiz, ishning ma'lum bir sohasi uchun mas'ul shaxslarni aniqlash;

Bu qoidalar talabalarda o'z fikrini bayon etish, jamoa bilan ishlash, taqsimlangan topshiriqni bajarishda ma'suliyatli bo'lish kabi qobiliyatlarni rivojlantiradi.[2]

Metod. 4K kompetensiyalarini samarali shakllantirish va rivojlantirish uchun loyiha metodologiyalaridan foydalanish mumkin. Bunday metodlarga eduScrum va Agile kabilarni misol qilish mumkin. eduScrumdagi asosiy ish jamoa tomonidan

amalga oshiriladi, talabalar har bir ishtirokchining zaif tomonlari kuchli tomonlari orqali tenglashtiriladi. Shuning uchun individual imkoniyatlarni hisobga olgan holda har bir talaba, jamoa eng samarali ta'lim natijalarini ishlab chiqaradi.

Shuning uchun, eduScrumda ishlash kuchli va zaif tomonlarni aniqlashdan boshlanadi, talabalarning har birida bir-birini to'ldiradigan fazilatlariga ega ishtirokchilar asosida jamoalar tuziladi.

Xulosa. Bugungi kunda zamonaviy inson turmush tarzi tezkorlik bilan integratsiyalashgan, o'zgaruvchan va doimiy ravishda o'sib borayotgan axborot maydoni, shuningdek, yuqori sur'atlar butun insoniyatning sanoat va axborot rivojlanishi bozor shakllari tomonidan talab qilinadigan kasb va mutaxassisliklarni doimiy ravishda yangilab borish yangi individual va jamoaviy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun yuqori talabni belgilaydi. Bilim kontekstualashtiriladi va shu sababli insoniy kompetentsiya, hayotning faqat bitta sohasi bilan chegaralanish endi etarli emas. 4K modeli orqali qo'shimcha rivojlantirilgan qobiliyatlar bo'lajak kadrlarga o'z sohasida yangiliklar yaratish, qaror qabul qilishda tanqidiy fikrlash orqali to'g'ri qarorlar qabul qilish, jamoada ishlash va atrofdegilar bilan aloqa qilish kabi ko'nikmalari hosil bo'ladi. Bu qobiliyat bilan kadrlar faoliyat olib borayotgan soha rivojlanishiga olib keladi. Zamon talabiga ko'ra ta'lim tizimiga ham o'zgarishlar kiritilishi kerak. Chunki fan va axborot texnologiyalari rivojlanishi yangicha fikrlaydigan yangi kasblarni hosil qildi.

ADABIYOTLAR

1. Полушкин Д.П. EduScrum как средство формирования «4К» компетенций обучающихся// Синергия Наук. 2018.
2. Панов Н.А, Зайцева К.С Формирование компетенций «4К» обучающихся профессиональных образовательных организаций. Методические рекомендации. Санкт-Петербург 2021 г
3. Компетенции «4К»: формирование и оценка на уроке: Практические рекомендации / авт.-сост. М. А. Пинская, А. М. Михайлова. – М.: Корпорация «Российский учебник», 2019.